

Bilješke iz bogoslovsko-filozofske literature.

1. Iz religijske filozofije.

Fenomenologija religije (M. Scheler).

Ideološka orijentacija, kako ju je na Aristotela nadovezao Fr. Brentano i Trendelenburg, a preko njih Husserl, Hertling, pa donekle Eucken i dr. — našla je na relig. području najistaknutijeg svoga predstavnika u M. Scheleru. Suprotno Kantovome stajalištu ova struja napušta svijesni subjekat kao jedini izvor spoznajnih i praktičkih vrednota, te postavlja težište za svu sadržinu duha čovjekovog u ono što je »metnuto pred« sam taj duh ljudski kao t. zv. *p r e d m e t* ili objekat. Zato Sch. otklanja sve teorije o čuvstvenom, instinktivnom, socijalnom... postanku morala i religije, te hoće da iznova skrene razmatranje na objektivne kriterije t. j. na nezavisnost od individualnog mnijenja i željenja (kako pogledom na bitak, tako i gledom na vrednote). To će reći: »istina« i »neistina«, za tim »dobro« i »zlo« nijesu tek objektivacije, koje konstruira svijesni »ja«, nego su o j a s t v u n e z a v i s n a d a t o s t ili zbiljnost. To opet ne znači (kod Schelera) da je pojam »objektivnosti« istovetan s pojmom »općenitosti« ili neke »fornalnosti«; i sasvim individualni sadržaj svijesti jest nešto nejastveno i u toliko »objektivno«. Ali još nešto. Ova »objektivnost« ne izriče ništa o načinu eksistencije, pa zato i nije istovetna sa realnim (= jastvenu svijest transcendentnim) bitkom. »Spoznajni objekat« ne znači isto što i »stvar po sebi« (*Ding an sich*). Sjetilno-empirička data ne znače objektivnost, pa je zato suprotno tome sve ono »objektivno«, što je duhovnom zrenju dato kao bitnost stvari. Ove su stvarne biti dakako samo usvijesni sadržaji, koji su neposredno evidentni duhovnom opažanju; a »neposrednost« ili »datost« ima se razumijevati ne samo u objektivnom smislu (t. j. gledajući na sadržajne sastavine i njihovo očitovanje), nego i u genetičkom (psihološkom). To jest, do gledanja stvarnih biti (= fenomenâ) ne dolazimo posredovanjem intelektualnih funkcija (apstrakcije, uporedbe, izvođenja...) i na osnovi empirijske građe (kako Aristotel uči); ovo je gledanje (intuicija) sasvim nezavisno od sjetilno-empiričkog spoznajnog izvora. (Ovakovo je metodičko stajalište Husserlove fenomenologije). Ne može se dakle reći, da Sch. usvaja načelno stajalište idealizma; on ga naročito ne pobija, niti izrijeком dokazuje realizam, koji naprosto pretpostavlja. Sch. se razilazi od Kanta, u koliko napušta aprioristički formalizam i objektivira spoznajnu vrijednost priznavajući i sadržajnoj strani konstitutivno značenje

(samo u toliko priklanja se Schelerova ideologija skolastičkoj!). Ali se — kako svaka, pa tako i — Sch. fenomenologija konsekventno shvaćena ne razlikuje od idealizma (i Kantovog), koji spoznajne objekte ostavlja unutar svijesti. Idealizam je nužni posljedak intuicionizma već po tome, što intuicionizam u eksplikaciji spoznajne geneze sasvim odnema ruje kauzalnu vezu empirički-usvijesnih elemenata sa ekstrakonscijencijalnom (realnom) zbiljnosti. Pa upravo zato i dobiva savremena fenomenologija (intuicionizam) historijsko srodstvo sa platonско-augustinским smjerom, koji stvarne biti (zakone i sve što je općenito, nužno) odijeljuje od empiričkih pojedinki, i po tom empiričkom faktoru odriče spoznajnu kooperaciju.

Iz rečenog proizlazi, da se u okviru Schelerovog (fenomenalističkog) stajališta istraživanje o religiji ne kreće u pravcu argumentacije o realnoj eksistenciji Božjoj (kao u skolastičkim teodicejama), nego je sve religijsko ispitivanje upravljeno na one doživljajne momente (dogodaje), koji konstituiraju svijesnu svezu s Bogom. U tom se pogledu ne može nikako smatrati, da je Sch. stajalište približno augustinskom: jer sv. Augustin nije ontologist, nego religiju osniva na razumski (misaono, dakle posrednim putem) dokazanoj eksistenciji Božjoj. (Doduše i Sch. neće da bude ontologist, jer ne kaže da Boga u njegovoj biti neposredno ili adekvatno gledamo, nego da nam je u svijesti našoj znanje o Bogu neposredno dato, a ne iz drugih spoznaja izvedeno). I upravo otuda polazeći možemo najbolje osvijetliti odvojeni put Sch. umovanja. On naime niti ne govori o eksistenciji Božjoj (a to je sasvim dosljedno fenomenološkom stajalištu), nego postavlja relig. filozofiji zadatak, da analitički iznađe sve one bitne momente, koji (nužno) konstituiraju religiju — uzetu kao činjenicu duha ljudskog. I to kao činjenicu, koja je »data« neposrednom duhovnom opažanju; a budući da religijska (duhovna) svijest uključuje svezu čovjeka s Bogom — očitno da eksistenciju Božju i ne treba tek dokazivati (na temelju nečeg poznatoga izvoditi). Zapravo je dakle u pitanju Sch. pretpostavka o »datosti« religije. Ne samo što nije dovoljno naprosto ustvrditi, da je bitni momenat religije svega s »Bogom«, nego treba i rastumačiti: kako nam je »data« svijest o Bogu? Sch. doduše ispravno kaže, da ne bismo mogli niti dokazivati eksistenciju Božju, kad nam ne bi već poznata bila ideja (narav ili bit) Božja. Zaista je tako, da teodiceja ispred dokazivanja o eksistenciji Božjoj već usvaja ideju o Bogu, jer inače ne bismo ni znali šta dokazujemo. Ali sámao se dokazivanje upravo oslanja na problem: je li ovoj ideji odogvara nešto realno? A — sada je ovo pitanje glavno proti Sch.: — može li se realna eksistencija Božja naprosto eliminirati i relig. svijesti (kako Sch. čini)? Nikako. Jer svezu čovjeka s Bogom (kao najosnovniji elemenat religije) nije čovjekovom duhu tako neposredno »data« kao oni usvijesni sadržaji, kojih eksistencija uopće nije upitna t. j. koja je ili samo usvijesna (i u toliko neposredno

poznata) ili nije u nužnoj svezi s onom biti, koja nam se neposredno očituje (koja je u svijesti neposredno data). Tako n. pr. neposredno apercipiramo različnost dviju boja, ali i ovo gledanje raznoličnosti nastaje posredovanjem aperceptivne funkcije, i prema tome genetički nije »dato« (urođeno); a osim toga možemo bit ove relacije različnosti promatrati ne pitajući, da li obe boje eksistiraju realno. Nije tako s biti Božjom. U relig. svijesti čovječanstva nije sadržana samo bit Božja, nego i pomisao realne eksistencije: jer sama bit Božja uključuje i eksistenciju. Zato je nemoguće pravilno analizirati relig. svijest ne vodeći računa i o nužnom konstitutivnom momentu — Božje eksistencije. Kojim putem dolazi čovjek do relig. svijesti i što ju sačinjava? — na ovaj glavni problem relig. filozofije gleda Sch. (sa svog fenomen. stajališta) sasvim jednostrano i nepotpuno, a svakako u suprotnosti s Augustinom i sa skolastikom.

Z.

2. Iz istočnog bogoslovlja.

Unionistički kongres na Velehradu.

Dr. Andrija Živković.

Četvrti je unionistički kongres održan ove godine na Velehradu od 31. srpnja do 4. kolovoza. Bio je to doista svečani, impozantni sastanak odličnih i radinih ljudi ne samo iz slavenskih, nego i ostalih evropskih zemalja. Značajan po strukturi vanjskoj, kao i po vrijednosti svojoj nutarnjoj.

Vrijedno je naročito da se pribilježi:

1. Dolazak praškog nuncija Msrg. Fr. Marmaggi u svojstvu delegata pape Pija XI.

Tako je ovaj kongres, koji je nastavak čednih nastojanja i punih požrtvovnosti dvojice velikih savremenih, apostolskih trudenika dr. Andrije Szeptickya i dr. Ant. Cirila Stojana, dobio znamenovanje jednog općeg pothvata u programnom radu katoličke Crkve. Onaj u neku ruku rodbinski zanos i oduševljenje slavenskih bogoslova za sjedinjenjem istokrvne braće sa svetom katoličkom Crkvom iščezava, te postaje polagano brigom i onih, koje ne vežu nikakovi plemenski obziri, nego ih vodi misao i želja, da i sami ulože svoje sile u ovom idealnom radu.

Papinska pažnja, breve upravljeno na olomučkog nadbiskupa dr. Leopolda Prečana, daje ovom kongresu u historičkom pogledu na unionističko nastojanje s katoličke strane obilježje novog, jačeg nastupa. Imat će to vrlo povoljan uspjeh kod evropskog zapada, kojemu je, osim časnih iznimaka, čitav naš istok još uvijek zemlja nepoznata.

Nema sumnje da će dobro odjeknuti u breveu istaknuta želja: Quare etiam atque etiam hortamur atque ominamur, ut non modo catholici viri pietate doctrinaque ornati, studioque animorum sa-